

המשטרים השמרנים במזרח התיכון מגוננים על עצמם וישראל צריכה לסייע להם

מבט על, גיליון 228, 1 בדצמבר 2010

עודד ערן

ללא קשר ישיר ביניהן, מלמדות הבחירות שהתקיימו בירדן ובמצרים בשבועות האחרונים ומלמד פרסום המסמכים באתר ה"ויקיליקס" על הנחישות של משטרים שמרניים באזור להגן על שרידותם.

בית המלוכה בירדן יכול לראות בסיפוק את תוצאות הבחירות לפרלמנט שנערכו ב-9 בנובמבר. לפחות שלשה רבעים מהנבחרים הם כאלו שהממשל הירדני יכול לסמוך עליהם ונשמר האיזון העדין בין החלק ההאשמי בפרלמנט לבין החלק הפלסטיני. ראש הממשלה היוצא סמיר רפאעי קיבל ב-24 בנובמבר מינוי מחודש מהמלך ושמר על שני שליש מהרכב השרים הקודם. שימור ההמשכיות הושג, מה גם שגורמים אופוזיציוניים לא התייצבו לבחירות בגושים מזוהים. כמה הפרעות סדר במחאה על התוצאות בערים מצפון לעמאן טופלו במהירות.

במצרים נערך הסיבוב הראשון של הבחירות לפרלמנט ב-28 בנובמבר. מספר המושבים הוגדל בהשוואה לפרלמנט הקודם שנבחר ב-2005, כדי להבטיח ייצוג מוגבר לנשים. בבחירות הקודמות זכו "האחים המוסלמים" ל-88 מושבים. המשטר במצרים נכנע אז ללחצי הממשל האמריקאי - שעוד עמד מאחורי יוזמתו לרפורמות ליתר דמוקרטיזציה במזרח התיכון - והתיר מערכת בחירות חופשית יחסית.

במערכת הבחירות האחרונה (שעוד לא הסתיימה, שכן הסיבוב השני יתקיים ב-5 בדצמבר), יישם המשטר במצרים את לקחי העבר ונקט בגישה קשוחה בכל הקשור למועמדים שלא ממפלגות המרכז, היינו המפלגה הלאומית הדמוקרטית וה-נפד.

כבר במהלך כהונתו השנייה זנח הנשיא בוש את חזון המזרח התיכון הדמוקרטי ויורשו, הנשיא אובמה, לא טרח לחדשו ואף קיצץ באופן דרסטי תקציבים שיועדו לקדם תהליכי רפורמה באזור. יש להניח שהממשל בושינגטון מוטרד יותר משאלת חילופי הנשיאים במצרים לאור גילו (82) ומצב בריאותו המתרופף של הנשיא מובראק.

"האחים המוסלמים" מנועים מלהופיע ברשימה עצמאית ומזוהה והממשל המצרי טרח להקשות עוד יותר על מועמדים המזוהים עם תנועה זו. בשלוש השנים האחרונות נעצרו מנהיגי התנועה ופעיליה המרכזיים ובשלושת החודשים האחרונים דיווחה העיתונות הבינלאומית על מאות עצורים. עשרות מועמדים נעצרו ונפסלו. שלא במפתיע, הודיעו "האחים המוסלמים" יום אחרי הבחירות, כי איש מהמועמדים המזוהים עמם לא זכה להיבחר. במקביל קורץ המשטר בקהיר למפלגת ה"וופד", שהיא המשכה של מפלגת השלטון עד המהפכה ב-1952. המשטר התיר

ל-250 מועמדים ממפלגה זו לרוץ לבחירות ולא התעמר במועמדים אלו כפי שנהג במועמדי ה"אחים המוסלמים".

נכון אמנם שבשיחות פרטיות העלו הנשיא אובמה ושרת המדינה קלינטון עם אישים מצריים את שאלת טיפול הממשלה המצרית בבחירות אך זה נעשה בחדרי חדרים. רק אחרי שפורסם מאמר מערכת של ה"ווישינגטון פוסט" שעסק בנושא (26 בנובמבר 2010), פרסם דובר מחלקת המדינה הודעה שבה הוא מביע דאגה ואכזבה מההפרעות לאנשי האופוזיציה ומעצריהם וממניעת התקשורת מלהגיע לדוברי האופוזיציה. הדובר אמר שארצות הברית מאמינה שניטור בינלאומי חשוב ביותר כדי ליצור אמון בתוצאות הבחירות. דובר הנשיאות המצרית מחה אמנם על ההתבטאות כמו גם על דו"ח מחלקת המדינה על מצב חופש הדת במצרים (כחלק מדו"ח על נושא זה בעולם כולו שפורסם ב-17 בנובמבר 2010) אך יש להניח שבכך יסתיימו חלופי המסרים הפומביים המתנהלים בדרג הנמוך יחסית של דוברים בלבד.

התנהלות המשטר במצרים בסוגיית הבחירות מאותת על נחישותו לטפל באותה דרך בסוגיית חלופי הנשיאים. כאשר אלו יתרחשו אין ספק שהמשטר לא יאפשר יותר משיח ציבורי מצרי בסוגיה זו וידכא ביד קשה כל ביטוי אחר של התנגדות לחילופים ולדרך שבה הם נעשו - יהא המחליף אשר יהא.

במקביל וללא קשר פרסמו אתר ה"ויקיליקס" וכמה עיתונים מרכזים בארצות הברית ואירופה מסמכים המעידים על יחסם של המשטרים הערבים המתונים והשמרנים לאיראן. באחד ממברקי השגרירות האמריקאית בקהיר נאמר, כי למובראק עוינות יוקדת לאיראנים, שלהם כוונות לערער את היציבות באזור ובמצרים בפרט; "אין ספק שמצרים רואה באיראן את האיום ארוך הטווח הרציני ביותר, הן בשל פיתוח היכולת הגרעינית והן בשל רצונה של איראן לייצא את המהפכה השיעית" ("גרדיאן", 29 בנובמבר 2010). מובראק ביטא בצורה בוטה וגם בפומבי את יחסם של מנהיגים ערבים אחרים באזור. המסמכים מצטטים גם את נשיא הסנט הירדני זייד רפאעי, האומר, לפי דברי השגריר האמריקאי בעמאן, "הפציצו את איראן או למדו לחיות עם פצצה איראנית". המלך עבדאללה הירדני הזהיר את השליח המיוחד למזרח התיכון, ג'ורג' מיטשל, כי דיאלוג אמריקאי עם איראן רק יעמיק את המחלוקות בעולם הערבי וישלח משטרים ערבים ללא חוט שדרה לזרועות האיראנים.

אין בגילויי ה"ויקיליקס" או בדיווחים על התנהלות המשטרים במזרח התיכון במערכות הבחירות משום חידוש אבל הם מבהירים ומחדדים את המאבק בין שני הכוחות המרכזיים באזור – המחנה המכונה השמרני והפרו-מערבי לבין המחנה הרדיקלי, הכולל גם תנועות וארגונים תת-מדינתיים. לפגיעה בתדמיתה של ארצות הברית ולהיעדר תהליך שלום משמעותי בין ישראל ושכנותיה יש כמובן השלכות על תוצאות המאבק הזה. שני הממשלים, בישראל ובארצות הברית, עומדים בפני דילמות קשות בבואם לשקול ולהכריע באשר לדרך שבה הם יבחרו לטפל בסוגיות המרכזיות בתהליך. יש אמנם מן ההיגיון בטיעון שבעת שהאזור עומד בפני צומת דרכים כה משמעותי לא יהיה זה נכון לישראל לקבל הכרעות הרות גורל לגבי מערכות יחסיה עם שכנותיה הקרובות. מאידך, גם הסטאטוס-קוו אינו משרת את האינטרסים ארוכי הטווח של ישראל ויש בהתנהלותה בכדי להשפיע, אף כי בצורה חלקית ביותר, על תוצאות מאבק האיתנים המתנהל באזור.

תהליך מדיני, ואפילו על בסיס פתרונות ביניים, יכול להקל במידה רבה על גורמים מתונים באזור. תהליך כזה גם יאפשר למחנה הזה להתקדם ביצירת מכשירים אזוריים לטיפול

בנושאים כמו מים, אנרגיה ותחבורה ובכך לסייע לפיתוח כלכלי שהוא חלק חיוני במאבק בין המחנות הקוטביים במזרח התיכון. משום כך על ישראל לאמץ אסטרטגיית פעולה פרו-אקטיבית ולא להסתפק בהנאה מקריאת המברקים המודלפים, המוכיחים, שבראית המחנה המתון-שמרני בעולם הערבי, איראן היא הבעיה הקיומית ולא דווקא הנושא הפלסטיני.